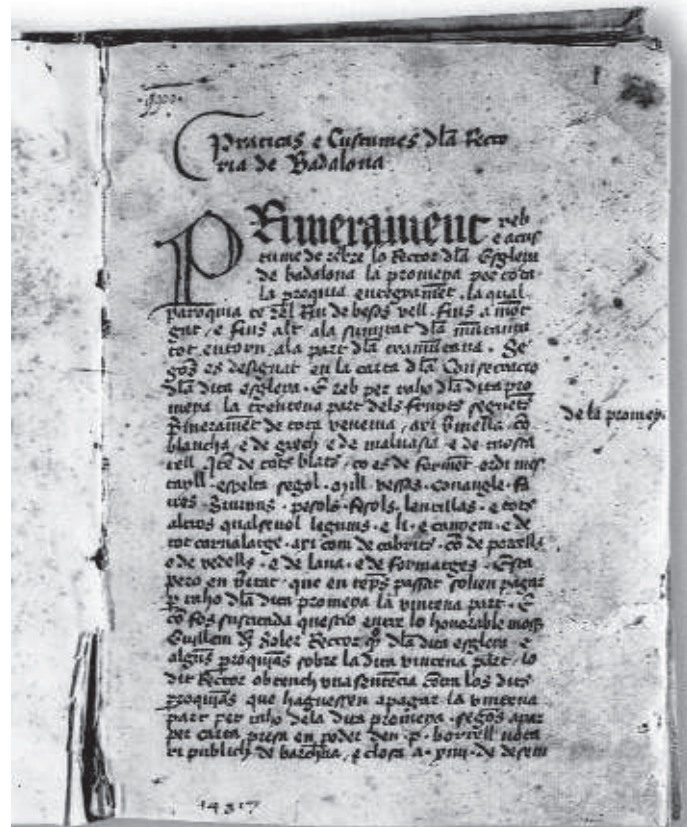

CRISTÒFOR COLOM I BADALONA: UNA RELACIÓ FICTÍCIA?

FRANCESC ALBARDANER I LLORENS¹

Relacions de Colom o de la família Colón amb Badalona?

Si ens atenem a la historiografia acadèmica i ortodoxa universalment acceptada fins al dia d'avui, Cristòfor Colom només trepitjà Catalunya, en tota la seva llarga vida, durant un període inferior als dos mesos de durada, corresponent a l'abril i el maig de l'any 1493. El motiu de la seva vinguda no era de tipus familiar o personal, sinó simplement de força major, ja que els Reis Catòlics es trobaven sojornant a Barcelona en el moment del seu retorn del primer viatge al Nou Món. Es considera que el famós entreu entre els reis, Colom i els seus indis es va produir al Palau Reial Major de Barcelona i que els reis li ordenaren que tornés a Andalusia tan prest com li fos possible per organitzar la segona expedició. L'únic punt misteriós d'afer tan especial és el silenci de tots els cronistes de la Ciutat Comtal, com si ben bé Colom no hagués vingut mai a Barcelona, punt que ja va aclarir, però, l'historiador Antonio Rumeu de Armas en el seu llibre *Colón en Barcelona* (1944). De qualsevulla relació de Cristòfor Colom amb Badalona cap cronista de l'època no en va dir mai res.

Llibre de *Praticas e Costumes de la Rectoria de Badalona* (paràgraf que descriu els límits de Badalona).

En els escrits de Cristòfor Colom no hi apareix cap referència a Badalona, mentre que sí que hi ha referències, a tall d'exemple, a València, Tortosa o Cotlliure. Sembla clar, doncs, que, segons la versió colombina ortodoxa, no hi hagué cap relació entre el descobridor i Badalona. L'il·lustre historiador badaloní Josep Maria Cuyàs i Tolosa semblaria ratificar aquest fet, si només ens fixéssim en la seva relació de cognoms badalonins d'antany, ja que dins de la seva llista no hi inclou el llinatge Colom ni Colón.²

Però la situació canvia una mica en el cas d'Hernando Colón, el segon fill de Cristòfor Colom i gran bibliòfil, ja que aquest va comprar a Barcelona un manuscrit per 2 diners, l'any 1536. El títol d'aquest manuscrit, preservat fins al dia d'avui a la Biblioteca Colombina de Sevilla, és *Praticas e Custumes de la Rectoria de Badalona*, consuetada parroquial de Santa Maria de Badalona de l'any 1449. Volem recordar explícitament que Hernando Colón és considerat oficialment com a fill de pare genovès i mare cordovesa i que al llarg de la seva vida va anar atresorant més de 15.000 llibres, manuscrits o impresos, que anà comprant en grans quantitats al llarg dels seus viatges per tot Europa i que els feia enviar a Sevilla, a la seva casa de la Puerta de Goles. Ens pot semblar lícit treure cap relació d'Hernando Colón, o del seu pare Cristòfor, amb Badalona, per haver efectuat Hernando la compra d'aquest manuscrit? Per què algun historiador ha donat importància a la compra d'aquest breu manuscrit, mentre que no s'ha atrevit a donar-ne cap a un manuscrit similar titulat *Costums de la Batllia de Miravet*, que comprà al mateix moment? Algú es pot atrevir a afirmar que Cristòfor Colom era nascut a Miravet o a Badalona per haver comprat el seu fill un manuscrit relatiu a aquestes localitats catalanes

30 anys després de la seva mort i formant part d'un volum enorme d'adquisicions de llibres i documents? Sembla clar que treure conclusions d'aquestes dues petites anècdotes de la vida d'Hernando en relació a un possible lloc de naixement o criança del seu pare és forassenyat.

Qui i quan va començar a insinuar una relació entre Cristòfor Colom i Badalona? Al nostre entendre, l'inici d'aquesta associació va ser obra de l'advocat i historiador Ricard Carreras Valls, director tècnic de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, a l'inici dels anys trenta del segle passat. Ricard Carreras fou un dels primers seguidors de la teoria de la catalanitat de Cristòfor Colom enunciat l'any 1927 per l'historiador peruà Luis Ulloa i Cisneros. Des de la seva talaia privilegiada de l'Arxiu de Protocols, Carreras va fer una tasca ingent de recerca de documents relacionats amb el descobridor i amb la família patricia Colom de Barcelona, tot intentant demostrar que Cristòfor hi pertanyia. Citem a continuació un paràgraf d'un article de Ricard Carreras Valls publicat en el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* l'any 1932:³

«Com vaig explicar a la conferència del Col·legi Notarial,⁴ darrerament he trobat documents importantíssims, que potser ens apropen a la veritat. Em refereixo a l'indiscutible lligam entre Badalona i la noble família Colom, que les novíssimes investigacions acrediten. Les possessions dels Colom a Badalona, vénen de lluny. Potser del pare de Guillem Colom —canviador— es deriva la fundació de Montalegre. És positiu que els drets de la fàbrica de la parròquia que posseïa l'ardiaca Francesc Colom, li provenien del seu pare Jaume, el qual els adquirí del seu pare Guillem, i aquest ja els tenia

d'abans de 1429. Ultra el mas Oller i el mas Sunyol, aquest ardiaca posseïa també el Mas Morata que, en 20 d'abril de 1453, va establir a Salvador Bel. El 15 de febrer de 1474, el seu germà Joan establí, a favor de Jaume Leget, unes propietats de Badalona, les quals l'indaven amb Masnou i amb el Mas de Joan Mathes. L'existència a la Biblioteca Colombina de Sevilla del manuscrit "Pràctiques e costums de la Rectoria de Badalona" (est.Z.tab 133, nº44), el qual, evidentment degué ésser dels Colom; l'ésser Galceran Carbó, prior de Montalegre i alhora procurador de Bernat Boïl en el precís moment que aquest, amb Cristòfor Colom, degué organitzar la segona expedició d'Índies, i el nom de Montalegre d'una possessió dels Colom a l'Espanyola, són detalls tan extraordinaris, que obliguen a una meditació serena per part de tot historiador. Són referències tan personals i tan relligables amb les altres, que fóra temerari negligir-les.»

Estem convençuts que els historiadors i periodistes badalonins que continuaren difonent, ampliant i, fins i tot exagerant fins a extrems molt poc científics, la relació de Cristòfor Colom amb Badalona, s'han basat en aquestes descobertes de Ricard Carreras Valls i en algunes dèbils tradicions orals badalonines. Repassem a continuació els diversos actors d'aquesta difusió d'una suposada relació del descobridor del Nou Món amb Badalona.

Hemeroteca badalonina

En el Centre d'Estudis Colombins d'Òmnium Cultural de Barcelona disposem de l'arxiu de Jaume Colomer i Monset, que des dels anys 1930 fins a la seva mort als anys 1980 va col·leccionar tots els articles que es referien a Cristòfor

Colom d'alguna manera o altra. És d'aquesta hemeroteca especialitzada d'on hem escollit diversos articles que tracten de Colom i de Badalona.

27 d'agost del 1949, *El Noticiero Universal*: «Un veraneo de los Reyes Católicos en el Monasterio de San Jerónimo de la Murtra», signat per Miquel Capdevila. En aquest article es parla abundantment de la relació dels Reis Catòlics amb el monestir de Sant Jeroni de la Murtra i, separatament, del retorn de Cristòfor Colom del seu primer viatge de descobriment, sense que, en cap moment, es relacioni Colom amb el monestir de la Murtra ni amb Badalona.

14 de setembre del 1972, *Diario de Barcelona*: 49 «¿Cristóbal Colón, Badalonés? El apellido Colom, vinculado de siglos a nuestra ciudad», signat per Manuel Bazataquí Villarroya. Bazataquí afirma haver tret les dades d'aquest article d'una conferència pronunciada l'any 1932 al Col·legi de Notaris per l'advocat Ricard Carreras Valls, però sembla que d'aquesta conferència només va anotar les dades que Carreras va donar sobre diferents membres de la família patrícia Colom de Barcelona que, en cap cas, no feien derivar cap a un origen badaloní de Cristòfor Colom. Més endavant l'autor vol justificar la presència de Cristòfor Colom a Badalona perquè «otras viejas crónicas» esmenten la presència de Colom als masos Sunyol i Oller, sense, però, definir amb claredat de quines cròniques es tracta. A la conclusió, i amb una desimboltura sorprenent, fa la següent i rotunda afirmació: «Nosotros, apoyándonos en las crónicas fundamentales que han pasado por nuestras manos, además de lo expuesto, nos permitimos afirmar que el Christóbal Colom del capitán Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés es el Juan Colom de los historiadores señores Ulloa y

Carreras Valls, nacido en Badalona —la cual visitó en distintas ocasiones velando por su familia e intereses— y fallecido en 1506 en Sevilla, en cuya catedral reposan sus restos mortales.»

DIARIO DE BARCELONA — Jueves, 14 de septiembre de 1972 — Página III —

Perfil histórico

¿CRISTOBAL COLON, BADALONES?

El apellido Colom, vinculado de siglos a nuestra ciudad

MUCHAS discusiones han surgido sobre la naturaleza y geografía de Cristóbal Colón. Uno lo cree genovés o de un pueblo de sus cercanías y perteneciente a una familia de marineros, otros le suponen francés, cuando la verdad es que su juventud la pasó en Francia, trasladándose después a Lisboa, ciudad que era entonces el centro de las expediciones marítimas y de los estudios geográficos, a cuyo progreso contribuyó eficazmente la Escuela de Sagres, fundada por don Enrique el Navegante.

Como el rey don Juan de Portugal no dio mucho crédito a la certeza que Colón tenía de la existencia de un nuevo continente, el intrépido navegante vino a Castilla a proponer la empresa de descubrirlo a los Reyes Católicos. La Junta de profesores de la Universidad de Salamanca dictaminó favorablemente y Fernando e Isabel acordaron patrocinarla, firmándose las Capitulaciones en Santa Fe el 17 de abril de 1492.

Una interesante tesis

Pero vamos si el afortunado almirante era genovés, francés o catalán. Al respecto hemos de precisar que el historiador peruano, don Luis Ulloa, sentó en su última tesis, después de hacer pública una voluminosa documentación para reforzar su conclusión final:

«Yo estoy convencido, mientras no se me demuestre lo contrario, que Cristóbal Colón, el descubridor de América, fue un catalán que se llamaba Juan Colón.»

Desde esta afirmación hasta nuestros días ha pasado mucha agua bajo los puentes y un silencio aplastante, sepulcral, ha caído sobre la naturaleza del insigne marino hasta que apareció la tesis de «Colón balear», basada en que los historiadores colombinos parecen coincidir en la influencia del beato Raimundo Lulio en el glorioso navegante y su apellido «Colón» en muchos documentos.

El apellido Colom

Referente al apellido «Colom», el que suscribe recuerda haber estado en su época de estudiante de la Escuela de Altos Estudios Mercantiles de Barcelona, junto con un grupo de condiscípulos acompañados del director del Centro, don José Busquet, a una conferencia que pronunció en el Colegio Notarial de Barcelona el historiador señor Carreras Valls, en enero de 1922, sobre interesantes descubrimientos en torno de la familia Colom.

De mis apuntes de entonces, conejados años más tarde con el texto original del señor Carreras Valls, entresaco los siguientes: «Francisco Colom y Bertrán aparece en la historia en 1440 sustituyendo a su padre Jaime en los derechos de la iglesia de Badalona. En 1462 representa al Cabildo de Tortosa contra Juan II. Falleció el 10 de octubre de 1472. Poseía el Manso Oller en Badalona, que legó a Juan Casavases y el alodio sobre el Manso Sunyol de dicha parroquia a Juan Colom (x). Figura como testigo de su testamento Miguel Bonay, ex rector de Cistadella, que es el mismo que firma como testigo en el testamento de Juan de Molina, junto con P. Cabot y Bartolomé Colom.»

«Juan Colom y Bertrán (xx) aparece en la historia en 1447, entótera.»

«Luis Colom y Bertrán aparece en 1474 en Sicilia como estirpe, se hallaría su pariente

Cristóbal Colom, que si nos atenemos a sus palabras de haber entrado al servicio de los Reyes Católicos a los 28 años, el haber venido de lejos y llamado por un hombre de su apellido y familia, en el estado de nuestros conocimientos no puede ser otro que el noble Juan Colom.» (xxx).

«Excepto las posesiones de Badalona, desconocemos las que seguramente tuvieron en otras partes de Cataluña y aun Valencia, Mallorca, Aragón, Sicilia y aun Cerdeña.»

«Quien posea el manuscrito

«Torre vella» (Palacio Pineda), visitas que deben contabilizarse a lo que realizó cuando el intrépido argonauta llegó a nuestra patria después del descubrimiento del Nuevo Mundo y acudió a Reyes Católicos, que celebraban en ella las Cortes de Santa Ana, en abril de 1493.

De la permanencia de Colón en Barcelona no hablo, entre otros, el historiador indiscutible Próspero de Bofarull, el cronista moderno Jaime Vicens Vives, y muy en particular el testigo de vista, el capitán Gonzalo Fernández de Oviedo y Valde, primer cronista del Nuevo Continente, en su «Historia general y natural de las Indias, islas y tierra firme del mar Océano», edición publicada por la Real Academia de la Historia, con un juicio de las obras del autor de don José Amador de los Ríos —Madrid—, imprenta de la Real Academia de la Historia, 1953, en la que se asegura que los reyes confirmaron a Colón su privilegio en Barcelona, a 28 de mayo de 1493.»

Conclusión

Suponemos que las líneas precedentes son bastante significativas para que los estudiosos (un poco historiadores y biógrafos) y hasta los más conocedores de los datos expuestos, desvelar de una vez el misterio de la naturaleza del «Almirante del mar Océano», a Vizorrey y Gobernador de las Indias que se han descubierto en las Indias, como le titulaban los Reyes Católicos en su carta de 30 de marzo de 1493, remitida desde Barcelona y llevada a Sevilla por un mensajero especial llamado Fernando de Colantes.

Nootros, apoyándonos en las crónicas fundamentales que han pasado por nuestras manos adquiries de lo expuesto, nos permitimos afirmar que el Cristóbal Colón del capitán Gonzalo Fernández de Oviedo y Valde es el Juan Colom de los historiadores señores Ulloa y Carreras Valls, nacido en Badalona —la cual visitó en distintas ocasiones, velando por su familia e intereses— y fallecido en 1506 en Sevilla, en cuya catedral reposan sus restos mortales.

(x) (xx) (xxx) Juan Colom o sea Cristóbal Colón.

Manuel Bazataquí Villarroya

Ens sembla extraordinària la capacitat de Bazataquí d'arribar a conclusions tan fermes i definitives com són el naixement de Colom a Badalona, la identificació de Cristòfor Colom amb un Joan Colom indefinit de la família Colom de Barcelona, les diverses visites de Colom a Badalona per defensar els interessos familiars, i els sojorns i estades en diversos masos badalonins, sense aportar cap documentació en què poder fonamentar afirmacions tan arriscades. En qualsevol cas, sembla que aquest article és l'origen de noves teories sobre diferents aspectes de la vida de Colom que han anat fent fortuna fins als nostres dies. Malauradament pel seu autor, l'únic aspecte dels seus escrits que no ha creat escola és la hipòtesi de ser Colom nascut a Badalona.

12 d'octubre del 1972, *Diario de Barcelona, Especial Badalona*: «San Jerónimo de la Murtra», signat per Manuel Bazataquí Villarroya. Subtítol: «En él se entrevistó Colón con los Reyes Católicos; Un libro badalonés en la biblioteca del Almirante; Hoy, este lugar es un inundo vertedero de basuras y letinas». L'objectiu d'aquest article era fer una defensa aferrissada per la conservació i restauració del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, però, en el marc de tan noble propòsit, Bazataquí aprofita l'ocasió per donar com a veritats comprovades que Cristòfor Colom s'entrevistà amb els Reis Catòlics a la Murtra, que Colom era natural de Badalona i de nom vertader Joan Colom, que pernoctà a la Torre Pallaresa i que el manuscrit *Praticas e Custumes de la Rectoria de Badalona* va formar part de la biblioteca personal de Colom. Per confirmar l'origen badaloní de Colom, l'autor cita el seu anterior article del dia 14 de setembre, com si una afirmació tan rotunda ja hagués quedat comprovada de forma absoluta en aquell escrit.

Article del *Diario de Barcelona*, 14/09/1972, pàg 3.

23 de novembre del 1972, *Diario de Barcelona, Especial Badalona*: «Calle del Mar y Paseo del Caudillo», signat per Manuel Bazataquí Villarroya. Subtítol: «En nuestras playas presintió Colón las del Nuevo Mundo». En aquest article l'autor dóna ja per demostrada la realitat de l'audiència privada concedida pels Reis Catòlics a Colom, després del seu retorn del Nou Món, en el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, així com el fet que el nom autèntic del descobridor fou el de Joan Colom, seguint la teoria d'Ulloa. Bazataquí, en considerar Colom nascut a Badalona, dóna una imatge poètica en esmentar les visions de Colom de futures platges americanes des de la de Badalona, sense aportar, però, cap demostració palpable de tot el que afirma o ha anat desgranant en el seus articles anteriors. Des d'un punt de vista històric i seriós, aquests tres articles només poden ser considerats com a elucubracions amb una remota base popular o llegendària del que escriu.

10 de febrer del 1973, *La Voz de Badalona*, núm. 49. Editorial: «Colón, catalán». Segurament aquest editorial va ser obra de Santiago Vilanova i Tané, director de *La Voz de Badalona*. Es tracta d'un escrit irònic sobre la teoria de la catalanitat de Colom defensada en aquest cas per Josep Porter (confós en l'article amb el seu fill, Miquel Porter), en una conferència donada aleshores feia poc a Figueres, i sobre unes aportacions del periodista Rafael Manzano sobre una suposada conversa de Colom amb els Reis Catòlics al claustre de Sant Jeroni de la Murtra. Aquest article, tot i reconèixer que les circumstàncies socials i polítiques de l'Estat espanyol en aquell moment no permetien en cap cas el reconeixement de cap teoria alternativa catalana sobre la pàtria de Colom, apunta que, vistes les conseqüències

nefastes que podria suposar un tal reconeixement de la catalanitat de Colom en diversos fronts de la nostra cultura és «mejor que Colón siga siendo genovés o portugués o africano». Aquest editorial de fina ironia no és tan intranscendent com pugui semblar. En primer lloc, demostra que a Badalona hi havia interès sobre aquest tema com a conseqüència de diversos llibres publicats feia poc per l'historiador Josep Maria Cuyàs i complementats pels articles grandiloqüents, exagerats i deformats de Manuel Bazataquí. I en segon lloc, s'apunta a un canvi de posicionament en la historiografia colombina, que posa en entredit la bondat de situar Colom dins del panteó patriòtic català, i en aquest cas també del panteó badaloní, ja que Colom, de ser considerat com un heroi universal al segle XIX, estava començant a esdevenir la causa d'un dels genocidis més grans ocorreguts en la història de la humanitat i, per tant, ja no interessava tant tenir-lo dins de la família local.

1 de març del 1973, *Diario de Barcelona*: «Un hijo de Colón estuvo en Badalona; recupera valiosos documentos colombinos». Autor: Manuel Bazataquí Villarroya. En aquest escrit, la imaginació de l'autor ja va desbocada i, així, ens innova que fou un pilot del Puerto de Santa María, de mal nom *El Tuerto*, qui va acompanyar Colom en la seva estada a Badalona i que, anys després, fou qui va confessar al seu fill Hernando Colón qui foren els seus autèntics familiars i li parlà de les terres i finques que posseïen a Badalona. A continuació també ens assabenta Bazataquí que Hernando Colón va visitar Badalona l'any 1530 i que va recollir molta documentació sobre el seu pare i els seus familiars als següents llocs de Badalona: Torre Pallaresa, Palau Solterra o Pinós, Arxiu de la Rectoria de Badalona, a diverses cases

particulars i al monestir de Sant Jeroni de la Murtra! Desconeixem del tot quines poden haver estat les fonts privilegiades de què disposava Bazataquí per poder fer una relació tan precisa i detallada. Per reblar el clau del bressol badaloní de Colom, l'autor afegeix que, en tornar del viatge de la descoberta del Nou Món, escrigué tres cartes: una als reis, una segona a Lluís de Santangel i una tercera als seus familiars de Badalona, carta que desaparegué quan es produí la devastació vandàlica del monestir de Sant Jeroni el 28 de juliol del 1835. Desconeixem com l'autor va poder conèixer l'existència de la carta de Colom als seus familiars de Badalona, si aquesta fou destruïda. Existeix una relació dels documents atresorats a la Murtra que foren destruïts i que puguin justificar l'existència d'aquesta carta? Nosaltres ens temem que no i que Manuel Bazataquí va transformar l'autèntica tercera i vertadera carta al tresorer Gabriel Sánchez en la carta als familiars badalonins de Colom «per exigències» del seu guió inventat i fabulós. Sense haver mencionat cap document en concret, l'autor acaba l'article de la manera següent: «Cuantos documentos hemos mencionado y prueban —con muchos más— que el Descubridor del Nuevo Continente estuvo en Barcelona y en Badalona, su ciudad natal, así como el esclarecimiento de sus otras visitas, etc. etc.»

Aquests articles de Manuel Bazataquí Villarroja són una mostra de com es difon una nova teoria històrica de base infundada mitjançant la repetició d'afirmacions imaginàries sense cap base documental, en la confiança que a força de repetir-les una i mil vegades acabaran per ser considerades com a certes, sobretot per aquelles persones que ja estiguin predisposades a creure en la seva certesa i bondat, en aquest

cas els patriotes locals badalonins. En el món de la historiografia colombina aquests casos s'han donat i es donen a mans plenes, com passa en les teories portugueses, gallegues, mallorquina, de ser Colom fill del Príncep de Viana, o la sortida de Colom del «port» (inventat) de Pals d'Empordà en comptes del de Palos de la Frontera, entre moltes altres. Ja veurem més endavant si aquestes elucubracions de Manuel Bazataquí han influït en alguna mesura en historiadors posteriors, però ja podem donar per fet que van influir en la redacció de l'obra *Barres i Onades: Relats d'Història de Badalona* (1982), de Joan Soler i Amigó, en la qual, tot i que molt encertadament considera l'entrevista de Colom amb els Reis Catòlics a la Murtra com una «llegenda», hi afegeix: «A més, cal dir que el germà de Colom tenia propietats a Badalona, com és documentat a la Biblioteca de Sevilla». Considerem que aquí s'ha produït ja l'acceptació de ser Colom originari d'una família de Badalona i la confusió de considerar el seu fill Hernando com a germà de Colom i que era propietari de finques agrícoles, fet que no documenta per res el manuscrit referent a la rectoria de Badalona.

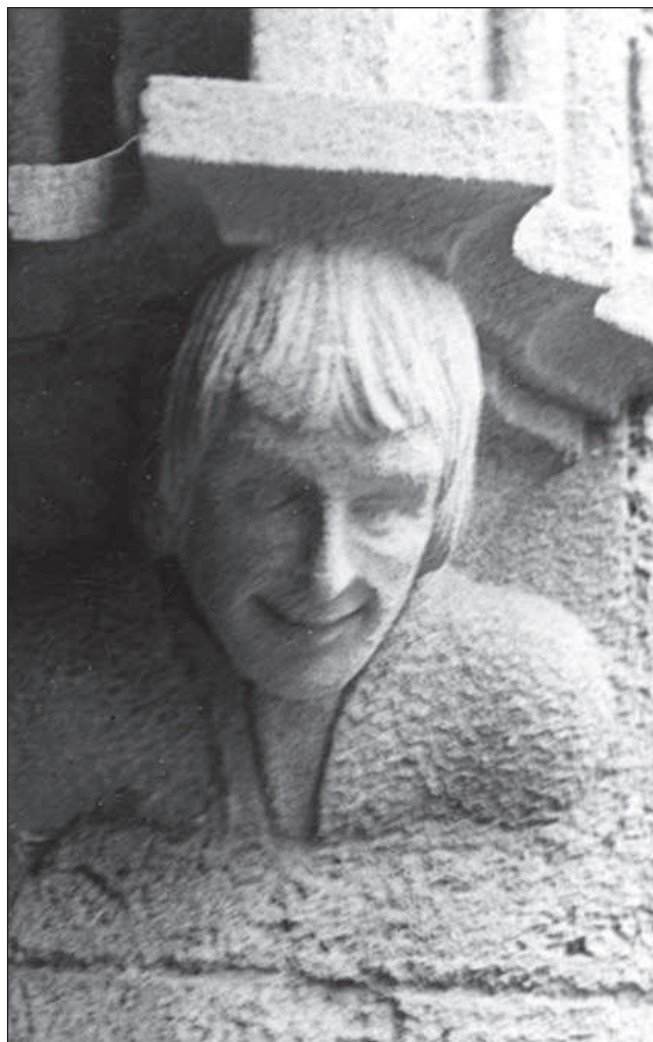
Què hi diuen els historiadors assenyats?

Per sort, Badalona ha comptat i compta fins al dia d'avui amb una sèrie d'historiadors competents, molts d'ells directament relacionats amb el Museu de Badalona, que ens poden ajudar a destriar què hi pot haver de real, de fabulós o inventat en el tema de les relacions de Cristòfor Colom amb escenaris o famílies de Badalona. El repàs, el farem de manera cronològica, ja que així podrem seguir la fortuna o el fracàs de diversos temes o teories que els historiadors badalonins han anat explicant en els seus escrits.

Mossèn Gaietà Soler i Perejoan (1863-1914): en la seva *Monografia Historich-Arqueològica de Badalona* (Barcelona, 1890), cita per primera vegada (p. 54) l'existència, a la Biblioteca Colombina de Sevilla, del manuscrit *Praticas e Custumes de la Rectoria de Badalona*, gràcies a una informació rebuda de Marià Aguiló, bibliotecari de la Biblioteca Provincial de Barcelona. Mossèn Gaietà Soler cita el dit manuscrit com una font documental a afegir a les existents de la història badalonina, sense, però, establir cap lligam de cap tipus entre Badalona i Hernando Colón o el seu pare.

Josep Maria Cuyàs i Tolosa (1910-1992): historiador fonamental en la historiografia badalonina, ens va furnir de nombrosa informació sobre el tema en estudi, tot i que no sempre amb les degudes garanties documentals complementàries. Hem començat l'estudi dels seus escrits per la seva obra *Notas Históricas de la Parroquia de Santa Maria de Badalona* (1942), en la qual encara no fa cap referència ni a Cristòfor Colom ni a la família Colom de Barcelona. L'any següent, 1943, però, va publicar un fulletó amb el títol de *Resumen Histórico del Monasterio de San Jerónimo de la Murtra*, que fou reeditat a l'agost de l'any 1972 i corregit i augmentat en una tercera reedició de l'any 1975. És en aquest document on Cuyàs començà a recollir dades sobre la suposada visita de Cristòfor Colom al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, que després varen quedar incloses definitivament en el volum IV de la seva *Història de Badalona* (1978).

Cuyàs recull una tradició oral conservada a Can Latrilla (Can Roc) de Badalona, que diu que Cristòfor Colom va sojornar al mas Sunyol i també a la Torre Pallaresa, quan els Reis

Escultura que representa Cristòfor Colom, al claustre de sant Jeroni de la Murtra. Fotògraf: XXXXXXXX

Catòlics el reberen diverses vegades al monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Malgrat que aquests fets només estan recolzats per una tradició oral, sense cap documentació complementària, Cuyàs s'atreveix a continuació a fer un pas endavant en el buit, en afirmar: «Probablement el gran descobridor havia estat abans a Badalona on durant quasi una centúria uns probables parents seus, canonges de Barcelona, jugaren un paper molt important en la guerra civil dels anys 1462-1472. Aquests "parents" tingueren arrendada la parròquia de Badalona, i anteriorment a aquesta la ferreria». Com es pot comprovar, la presència de Cristòfor Colom a Badalona i la recepció de Colom pels Reis Catòlics a Sant Jeroni de la Murtra només recolza en aquesta dèbil tradició oral de Can Latrilla. La posterior suposició de pertinença del descobridor a la família barcelonina que va ostentar els drets de la parròquia de Badalona durant el segle XV, que es deia Colom, és una elucubració com qualsevol altra, sense cap base certa. Suposem que Cuyàs es va basar en els escrits de Ricard Carreras Valls o d'Enric Mitjana de las Doblas, primers i principals seguidors de la teoria de la catalanitat de Cristòfor Colom iniciada per l'historiador Luis Ulloa, i que en les seves recerques en els arxius notariais havien trobat aquest lligam entre els Colom de Barcelona i la parròquia de Badalona, com ja hem esmentat abans. L'altre fet que induí Cuyàs a relacionar Colom amb Badalona no podia ser altre que el manuscrit de la Biblioteca Colombina tot dient: «El curiós manuscrit titolat 'Pràctiques e Costumes de la rectoria de Badalona', que fou trobat, com diem en un altre apartat, a la biblioteca colombina de Sevilla, a finals del segle passat, per Marià Aguiló, es consigna que el fill segon de l'almirall, Ferran, l'adquirí a un llibreter de Barcelona». Ja que el dit manuscrit parla de la capella de Sant Salvador, Cuyàs explica

que aquesta capella es trobava a Can Peixau, de Llefia, i que en aquells moments de l'escriptura del manuscrit (1449) era propietat de Guillem Pelegrí. Un any més tard, el 1979, quan fou publicat el volum cinquè de la seva *Història de Badalona*, Cuyàs fa una relació detallada de la història de cadascuna de les masies importants de Badalona i sobre Can Sunyol diu: «Runes d'una masia que s'aixecava al peu de la riera de Sant Jeroni on, segons la tradició s'havia aturat a descansar Cristòfor Colom, quan anava a entrevistar-se amb els Reis Catòlics, que sojornaven al monestir de Sant Jeroni de la Murtra». Cuyàs situa el mas Sunyol al peu de la riera de Sant Jeroni, baixant a la dreta, sota de Can Bufi i de Ca l'Oliva. Cal afegir que el mas Sunyol no estava gaire lluny de Can Peixau i, per tant, podríem admetre, que si Colom hagués sojornat en la seva joventut a Can Sunyol, hauria pogut conèixer Can Peixau i la capella de Sant Salvador amb certa facilitat, sobretot si a la dita capella s'hi feia missa els diumenges, cosa que desconeixem. Malgrat haver sofert diversos desperfectes durant la guerra civil catalana, aquesta capella de Sant Salvador encara és esmentada a la visita pastoral del 6 d'octubre de l'any 1508 en la qual es consigna que hi ha un retaule antic.

En tots els textos suara seleccionats, Cuyàs sempre ens parla d'aquests fets de manera prudent en referir i detallar que es tracta de tradicions orals, però més endavant (p. 195), en parlar d'una visita pastoral efectuada el 29 d'agost del 1499, diu: «Aquest dia era rector el noble Bertran Enríquez de Navarra [sic] de la Carra, canonge de Barcelona, noble per la gran ascendència a la cort dels Reis Catòlics. Creiem que hi tingué certs contactes amb motiu de la vinguda de Cristòfor Colom, quan aquest es traslladà a la Murtra l'any 1493, on

visità els reis després del seu primer viatge a Amèrica. No cal oblidar que el descobridor feu dues parades a la llavors villa, segons conservaren els descendents de Can Latrilla (Can Roc), al carrer del mateix nom, i a Can Suñol, a la riera de Sant Jeroni». Sembla, doncs, que Cuyàs encara considera només una tradició oral les parades de Colom a dues cases de Badalona, però ja dona com a cosa segura les audiències entre Colom i els Reis Catòlics a Sant Jeroni de la Murtra i aquest fet, al nostre entendre i fins al dia d'avui, encara no ha estat provat documentalment.

Joaquim Font i Cussó (1910-1988): en uns articles de *Revista de Badalona* (27 d'octubre) i de la revista *Jorba* (maig) de l'any 1956, que posteriorment han estat recollits en el llibre *Joaquim Font i Cussó: 62 articles*, aquest autor intervé en el debat del possible sojorn de Cristòfor Colom a Badalona, però en aquest cas referint-se al mas de Can Butinyà, i dona ja per segura la seva entrevista amb els Reis Catòlics «que se encontraban descansando en el Monasterio de Sant Jeroni de la Murtra.»

Jordi Monés i Pujol-Busquets (1928): cronològicament, després de la monumental obra sobre la història de Badalona de Josep Maria Cuyàs, ens hem de fixar per força en la publicació denominada *Resum d'història de Badalona*, editada per l'Ajuntament de Badalona l'any 1984, de la qual són autors Pepita Padrós, Jordi Monés i Ramon Sagués. Hem destacat només el nom de l'historiador Jordi Monés, ja que és l'autor del segon capítol d'aquest llibre, que duu per títol «De l'esfondrament del mon romà a les transformacions modernes» i que comprèn el període de la suposada visita de Colom als Reis Catòlics en el monestir de Sant Jeroni de la

Murtra. Ràpidament s'hi pot observar un canvi radical respecte a la historiografia de Cuyàs, ja que ni en l'apartat destinat a l'estudi del «Naixement i evolució de Sant Jeroni de la Murtra», ni en el consagrat als «Esdeveniments cabdals de la història de Catalunya i Badalona» no es parla per res de Cristòfor Colom. Jordi Monés deu haver relegat a l'oblit tots aquells fets històrics, la total veracitat dels quals no sigui demostrable de manera científica.

Jaume Aymar i Ragolta (1957): en contraposició al silenci mantingut per l'anterior historiador respecte a la possible relació de Cristòfor Colom amb el monestir de Sant Jeroni de la Murtra i Badalona, Jaume Aymar i Ragolta reprèn amb força la reivindicació d'aquesta relació en dos escrits importants publicats els anys 1992 i 1993 al voltant de les celebracions del cinquè centenari del descobriment d'Amèrica.

En el seu article del *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, núm. 5-6, Jaume Aymar demostra que els Reis Catòlics varen passar la Setmana Santa de l'any 1493 al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, i a partir d'aquest fet extrapola que segurament encara hi eren a mitjan o a finals del mes d'abril, quan es produí l'arribada de Colom a Barcelona. Tenint en compte que, segons diu Aymar, la Pasqua fou el dia 7 d'abril, no ens sembla tan probable un sojorn tan dilatat dels reis al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, quan ja està demostrat que el rei Ferran ja s'havia recuperat de la seva ferida i fins i tot havia viatjat poc abans fins a Montserrat.⁵ Malgrat el seu entusiasme per revaloritzar tot el que faci referència a la Murtra, Aymar reconeix, però, que no hi ha criteris objectius definitius per poder defensar científicament ni la recepció o

Vista aèria del monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Procedència: XXXXXX

recepcions de Cristòfor Colom amb els Reis Catòlics a la Murtra, ni el sojorn de Colom al mas Latrilla o al mas Sunyol. La postura d'Aymar resulta possibilista, però sense fer entrar el clau per la cabota.

Abans, però, Jaume Aymar havia publicat un article a *Revista de Badalona* (II Època, núm. 2.994, 10 i 13 d'octubre de 1989, p. 7) intítulat «Ramón Pané, Frare de la Murtra», en el qual va introduir per primera vegada la hipòtesi que aquest frare jeroni, que acompanyà Cristòfor Colom en el seu segon viatge, fos un membre de la comunitat del monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona. Aymar inicia l'article tot dient: «Un problema que fins ara no havia estat aclarit és el de la identitat d'aquest frare. El mateix nom de Pané és dubtós». La finalitat d'aquest article era, doncs, la de definir la identitat d'aquest frare i en primer lloc ja apareix la dificultat del seu nom o llinatge vertader. Era opinió de Nicolau d'Olwer, i també la nostra, que el llinatge correcte d'aquest personatge era el de Paner, com es desprèn de tots els documents existents sobre aquesta família en el segle XV. D'altra banda, sabem que Paner diu ser un «pobre ermità de la orde de Sant Jeroni», però no es troba relacionat en els capítols conventuals coneguts ni de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, ni en el de la Murtra. Malgrat l'absència de Paner dels documents d'aquestes dues comunitats, Aymar considera que «amb tot, la que més vinculada estava amb els Reis Catòlics i a Colom era, sens dubte, la de la Murtra». I afegeix: «La hipòtesi, per tant, flueix amb molta congruència: Ramon Pané era un frare llec de la comunitat de la Murtra. Quan a l'abril de 1493 els Reis Catòlics eren allí, i hi van rebre Cristòfor Colom, l'almirall degué conèixer aquell frare, famós ja possiblement per la seva saviesa, etc.» Queda palès,

doncs, que mossèn Aymar ja acceptava com una realitat, no tan sols les diverses estances dels Reis Catòlics a la Murtra, fets comprovats documentalment, sinó també les suposades i diverses audiències dels monarques a Cristòfor Colom en aquest monestir.

L'any 1993 es va publicar una obra que duu el títol d'*El Monestir de Sant Jeroni de la Murtra* i que és una posada al dia de les antigues monografies de Josep Maria Cuyàs sobre aquest monestir, però molt ampliada i més depurada. En aquesta obra torna a aparèixer la figura de fra Ramon Paner com a personatge complementari de la historiografia colombina de Sant Jeroni de la Murtra i Badalona, ja que l'any anterior es va erigir un monument a aquest frare missioner en els jardins del monestir. Si es pogués demostrar que fra Ramon Paner era un frare de la comunitat de la Murtra, això ajudaria a fer més versemblant l'estada de Colom al dit monestir i, fins i tot, a admetre una major vinculació de Colom amb Badalona. Però, al nostre entendre i fins al dia d'avui, el nom de fra Ramon Paner no ha aparegut en cap document o relació de frares jerònims, ja sigui del monestir de la Vall d'Hebron de Barcelona o en el de la Murtra, i per això ens sembla una mica agosarada l'afirmació d'Aymar quan diu «Al fons trobarem el monument al jeroni Fra Ramon Pané, vinculat a la Murtra, que acompanyà Colom en el seu segon viatge a Amèrica». Caldrà demostrar documentalment i de forma irrefutable la pertinença o vinculació de fra Ramon Paner a la Murtra, així com també cal encara demostrar si la família de Paner era la família de Barcelona⁶ o bé una de les moltes famílies Paner de l'Urgell o de la Segarra, com apunta Aymar en considerar-lo dels voltants de Guissona. La vinculació de fra Ramon Paner amb

la Murtra sembla una conseqüència derivada (i fins ara una mica forçada) de l'acceptació de les visites de Colom al dit monestir, quan les raons per les quals fra Ramon Paner va acompanyar Colom en el segon viatge podrien ser moltes altres no relacionades ni amb el monestir ni amb Badalona.

Joan Rosàs i Reverté (1953): l'any 1999 fou publicada una nova *Història de Badalona* dins de la col·lecció «Monografies badalonines», amb el número 16. Aquesta obra fou dirigida per Joan Villarroja i el capítol destinat a l'edat mitjana, segles VIII al XV, fou redactat per Joan Rosàs i Reverté. Parlar de Badalona i de l'edat mitjana obliga per força a parlar dels monestirs de Badalona i entre ells, de manera destacada, del monestir de Sant Jeroni de la Murtra. En aquest cas, l'autor també deixa de banda qualsevol relació de Cristòfor Colom amb la Murtra o Badalona. El mateix silenci es manté també sobre la figura de fra Ramon Paner.

Acabem de constatar com en el balanç de les anàlisis de diversos historiadors sobre la possible relació de Cristòfor Colom amb el monestir de Sant Jeroni de la Murtra i Badalona semblen guanyar aquells que ho consideren una relació fictícia o, com a molt, llegendària, que no pot figurar, seguint uns criteris estrictament científics, en els resums contemporanis de la història de Badalona.

Badalona i els patricis i nobles Colom de Barcelona

A partir de l'inici del segle XIII, comencem a trobar personatges importants de cognom *Colom* a Barcelona, com és el cas del canonge Joan Colom, fundador de l'hospital d'en Colom. A finals del segle XIV ja està ben establerta a Barcelona una família Colom de banquers i mercaders,

originària d'una família de drapers de Cardona, que tot al llarg del segle XV tindrà un fort protagonisme en els esdeveniments de la ciutat i que tindrà diversos membres considerats dins de la categoria de *milites* o nobles.

És en el tombant del segle XIV al XV que destaca dins d'aquesta família la figura del canviador, o banquer, Guillem Colom, que fou un dels pares de la Taula de Canvi de Barcelona, primer banc municipal d'Europa. És precisament en el seu testament, passat davant el notari Gabriel Canyelles de Barcelona el dia 7 d'agost de l'any 1419, on podem trobar la clàusula següent: «Vol que Joanet, fill de Jaume [i per tant nét de Guillem], o qualsevol dels altres fills de Jaume que sigui prevere, rebi tots els censos i morabatins que el testador percep de la Parròquia de Santa Maria, església de Santa Maria de Badalona, durant tota la vida d'aquest nét. Després del seu òbit [el del nét] els censos hauran de tornar a l'heretat del seu fill i els seus successors». Aquesta és la primera referència documental que lliga la família Colom de Barcelona amb Badalona, tot i que d'una forma estrictament econòmica. Guillem Colom va tenir cinc néts mascles, fills de Jaume Colom i de Caterina Bertran: Guillem, Francesc, Joan, Jaume i Lluís Colom. El nét que va esdevenir prevere fou Francesc Colom i Bertran i, lògicament, heretà els censos i morabatins de la parròquia de Badalona.

També resulta molt interessant el testament de Jaume Colom, fill de Guillem Colom, de data del 28 d'agost de l'any 1433 (AHCB: Arxiu Notarial, Capsa III-1 Testaments) en el qual s'assenyalen les deixes que fa al seu fill Franci, que no és altre que Francesc Colom i Bertran i que són del tenor següent: «Item, jaqueix a Franci, fill seu, per tota part heretat

legítima e altre qualsevol dret a ell pertanyent en sos béns e per dret d'institució tots aquells cinquanta morabatins en pur e franc alou e tota senyoria alodial lur, los quals los hereus de mossèn Ramon Desplà (q), ciutadà de Barcelona, li fan cascun any per I alberch ab obradors que han pres la Plaça de Sent Jacme en lo cap del (...) qui va de la dita plaça al palau bisbal (...) aquells morabatins los quals lo honorable Guillem Colom, quondam, pare del dit mossen Jaume, jaquí en testament a aquell fill del dit mossen Jacme lo qual fos prevere.

E rebent sobre diverses propietats citades en la Parroquia de Badalona e d'altre part vol que per sos hereus li sien donats una vegada tansolament per son estudi e per llibres tres-cents florins.

Item li jaqueix lo argent saguent, liurador a ell com tindrà certa case e alberch, ço es tres escudelles, tres plats, tres gresals, tres culleres, dues copes daurades e una terça del argent que es trobarà en case sua e del menor pes. E vol que **tots llibres** que dit Franci haurà a obit del dit mossen Jacme sien seus. E d'altre part jaqueix al dit Franci, de savida tansolament, lo seu alberch menor, situat pres lo alberch major. E apres obit del dit Franci lo dit alberch a la heretat sua.»

D'aquest testament deduïm que Jaume Colom ja havia comprat diverses propietats immobiliàries dins del terme de la parròquia de Badalona, tot i que no podem saber quines. També volem destacar la deixa dels llibres, ja que Francesc Colom esdevindrà amb el temps un bon comprador de llibres, com resulta dels contractes d'adquisició enregistrats en documents notariais.

Francesc Colom i Bertran, canonge de les seus de Barcelona i Girona, ardiaca del Vallès i de la Selva, fou vicari general de la seu barcelonina «sede vacante» durant la guerra civil catalana i com a tal esdevingué president de la Diputació del General de Catalunya en el període 1464-1467. En tenim el testament, de data 12 de juny del 1468, passat davant el notari Pere Pasqual, del qual remarquem els assentaments següents:

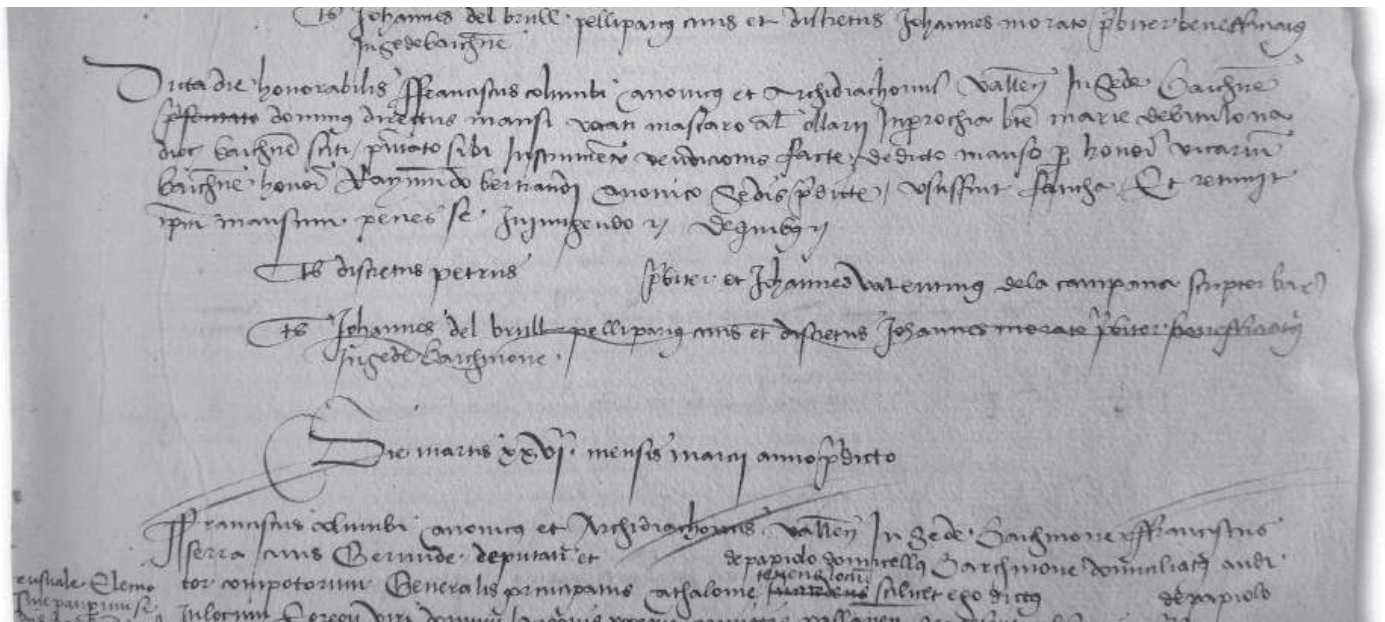
«Item, deixo al honorable Joan Colom, germà meu tots aquells morabatins meus que tinc i percebo en franc alou a la parròquia de Santa Maria de Badalona, sobre les parts infrascrites excepte tots aquells morabatins provinents sobre el mas abans anomenat Sunyol que posseeixo en la dita parròquia, els quals morabatins vull que siguin extingits.

Item, deixo al dit honorable Jaume Cesavasses,⁷ marmessor meu, a més del llegat de la dita marmessoria, el meu mas en franc alou, que posseeixo en la dita parròquia de Santa Maria de Badalona, vulgarment dit Mas Oller de Badalona.»

Molt recentment hem trobat nous documents referents a les propietats del canonge Francesc Colom a la parròquia de Badalona i que fan referència al mas Oller, també conegut com a *mas Mascaró*. El primer està datat el divendres dia 18 de març de l'any 1465 i diu: «Aquest dia l'honorable Francesc Colom, canonge i ardiaca del Vallès de la Seu de Barcelona, senyor directe del mas denominat Mascaró, abans conegut com a mas Oller, de la parròquia de Santa Maria de Badalona, diòcesi de Barcelona va presentar una escriptura de venda del dit mas per l'honorable vicari de Barcelona, honorable Ramon Bertran, canonge de la seu esmentada, etc.»⁸

Un segon document datat el dia 28 de març de l'any 1465 ens diu: «Instrument de venda feta i firmada pel molt honorable cavaller Bernat de Guimerà, verressor i vicari de Barcelona i el Vallès, etc. en virtut de la execució, etc. de tot aquell mas denominat com a Mascaró, àlies Oller amb les seves terres i possessions i amb la entrada etc. que Montserrat Sunyol i Antigona la seva muller tenen i posseeixen a la parroquia de Santa Maria de Badalona del honorable Francesc Colom, canonge i ardiaca de la seu de Barcelona pel preu de cinquanta lliures de Barcelona, etc.»⁹

Aquest darrer document sembla que és la venda del senyoriu eminent del mas Mascaró, abans conegut com a *mas Oller*, a Francesc Colom, tot i que a causa de les abreviacions del notari en escriure aquesta apuntació, no completa, el seu sentit pot haver quedat tergiversat. La presència de Montserrat Sunyol en aquest mas ens fa pensar en la possibilitat que tant el mas conegut com a *mas Sunyol*, *el mas Mascaró* o *el mas Oller*, siguin en realitat el mateix mas. No es desprèn, però, la mateixa conclusió de la lectura del testament de Francesc Colom, que sembla diferenciar ben

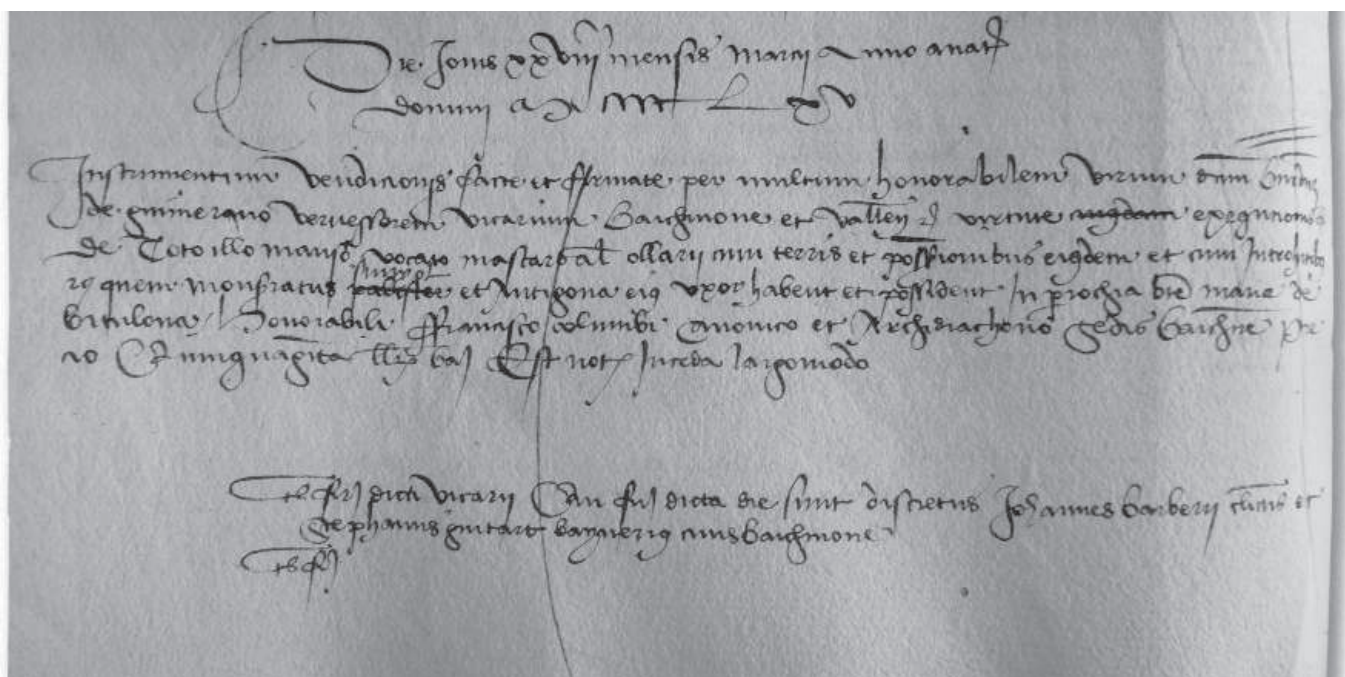
Pàgina del *Manual* de Pere Pascual (191/39), 18.03.1465.

clarament els masos Sunyol i Oller. Finalment podem esmentar un tercer document incomplet, de data 5 d'abril de l'any 1465, que comença així: «Divendres 5 del mes d'abril de l'any de la nativitat del senyor MCCCCLXV- En el mas Mascaró de la parròquia de Santa Maria de Badalona: Jo, Bernat de Guimerà verressor i vicari de Barcelona, Igualada i el Vallès, de Moià i el Moianès, confesso i reconec a vos honorable Francesc Colom, canonge i ardiaca del Vallès a la església de Barcelona, allò que de la manera infrascrita...»¹⁰

Finalment, sabem que el dia 17 de març de l'any 1497 els marmessors de Francesc Colom, canonge i ardiaca del Vallès, vengueren els drets de la fàbrica de la parròquia de Badalona al canonge Bartomeu Figueres (AHCB; Arxiu de la Batllia).

Conclusió

Coneixia Josep Maria Cuyàs aquests drets dels Colom de Barcelona sobre els masos Sunyol i Oller (o Mascaró) de Badalona? La tradició badalonina segons la qual Cristòfor

Pàgina del *Manual* de Pere Pascual (191/39), 28.03.1465.

Colom sojornà al mas Sunyol en el seu camí a Sant Jeroni de la Murtra, resulta solament d'una confusió entre el descobridor i una incerta memòria popular que el mas Sunyol tenia alguna relació amb uns Colom? Si fos cert que Colom sojornà al mas Sunyol, el fet seria molt normal si aquest mas ja havia estat propietat de Francesc Colom i, alhora, el descobridor fos un membre de la família dels Colom de Barcelona. Fent volar la imaginació, Cristòfor Colom podria haver estat d'infant a Badalona, al mas Sunyol o al mas Oller, i haver conegut l'ermita de Sant Salvador del mas Peixau i estar al corrent dels drets de la seva família sobre la parròquia de Badalona, raó per la qual el seu fill hauria comprat el manuscrit referit abans.

Però aquest tipus de suposicions no tenen cap base científica i, per tant, les hem de descartar. Hi ha hagut molts esforços per part dels estudiosos colombins catalans per poder demostrar la pertinença de Cristòfor Colom a la família patrícia Colom de Barcelona, sense cap èxit fins al dia d'avui. Alguns, poc rigorosos, han arribat a identificar el descobridor amb Joan Colom i Bertran, que ja era mort molt abans de l'any 1492, en la seva particular fal·lera de guanyar projecció mediàtica. Però la realitat és com és i no la podem canviar: els estudiosos catalans no hem pogut demostrar la pertinença de Cristòfor Colom a cap família ni catalana ni balear fins al dia d'avui. I, per tant, tampoc no podem afirmar que Colom fos membre de la família que tenia diversos drets i propietats a la parròquia de Badalona. La compra per part d'Hernando Colón del manuscrit badaloní fou, segurament, una qüestió d'atzar o d'oportunitat, igual que va passar amb la compra del manuscrit de Miravet. La trobada de Colom amb el Reis Catòlics a Sant Jeroni de la Murtra és un fet possible o

probable, però en cap cas degudament demostrat i, finalment, fra Ramon Paner encara ens presenta molts més interrogants sobre la seva adscripció a la Murtra i a Badalona. Per tot això hem d'admetre, per coherència científica, que la resposta a la pregunta que encapçala aquest escrit ha de ser per força afirmativa: sí, es pot tractar d'una relació suposada o fictícia, solament llegendària potser, i hem d'admetre que no hi ha cap prova que demostri cap relació entre Cristòfor Colom i Badalona, però, malgrat tot, i com diria el poeta, «la remor persisteix».

Notes

1. Centre d'Estudis Colombins de Barcelona.
2. Història de Badalona. Volum V, Badalona, 1979.
3. *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al núm. 443, abril de 1932, i també document mecanoscrit preservat a l'Arxiu de Protocols del Col·legi de Notaris de Barcelona. Hi ha petites diferències entre un document i l'altre.
4. *La Notaria*. Año LXXIV. Barcelona, 30 Enero 1932, p. 47-70; Sección Doctrinal: «Reseña traducida al castellano de la conferencia dada por el historiador D. Ricardo Carreras i Valls el 26 de Enero de 1932 sobre el tema: «Importancia del Archivo Notarial de Barcelona – Interesantes Descubrimientos Sobre la Familia de Colom».
5. Dietari del Consell Barceloní: 7 de desembre 1492, atac de Joan de Canyamars - 9 de gener 1493, el Rei cavalca i és aclamat - 4 febrer 1493, tota la família reial viatja a

Montserrat – 10 abril 1493, entrada dels ambaixadors genovesos – 6 de setembre, els reis surten cap a Perpinyà.

6. Un membre de la família Paner de Barcelona, Pere Paner, fou frare dominicà del convent de predicadors de Barcelona, ja que apareix en un document datat el dimecres dia 14 de novembre de l'any 1463 en la forma «Frater Petris Paneris». (AHPB. Notari Pere Pasqual 191/39; anys 1462-1465; Ventas [sic]). Vegeu també l'article de Francesc Albardaner. «El llinatge Paner, ciutadans de Barcelona», dins *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, núm. 5-6 (primer i segon trimestre de 1992).

7. Jaume Cesavasses era cosí germà del canonge Francesc Colom per ser fill de Joana Colom, germana de Jaume Colom.

8. «Dicte die honorabilis Ffranciscus Columbi canonicus et archidiaconus vallensis in sede Barchinone dominus directus mansi vocati Mascaró alias ollarii in parrochia Beate Marie de Bitulona diocesis barchinone scripti presentato sibi instrumento venditione facte de dicto manso per honorabilis vicarium barchinone honorabilis Raymundo Bertrandi canonico sedis predictae / ususfructu faticha / Et retinuit ipsum mansum penes se inimigendo etc., de quibus etc. Testes discretus Petrus (.....) presbiter et Johannes Valentinus dela Campana scriptor Barchinone.»
Divendres, 18 de març de 1465. Notari Pere Pasqual (191/39). AHPB.

9. «Die Jovis , XXVIII mensis marcii anno a nativitate dominis MCCCC LXV, Instrumentum vendicionis facte et firmate per multum honorabilem virum dominum Bernardum

de Guimerano vervessore vicarium Barchinone et Vallensis etc. virtute executoris etc. de toto illo manso vocato Mascaró alias Ollarii cum terris et possessionibus eiusdem et cum introhytibus etc. quem Monserratus Sunyol et Antigona eius uxor habent et possident in parrochia Beate Marie de Bitulona honorabili Ffrancisco Columbi canonico et archidiacono sedis Barchinone precio quinquaginta libras barchinone. Est notari inceda largomodo.

Testes fieri vicarii qui fuerunt dicta dies unt discretus Johannes Barberis, clericus, et Stephanus Guitart, banquerius, civis Barchinone».

Dijous, 28 de març de 1465. Notari Pere Pasqual (191/39). AHPB.

10. «Die veneris V mensis aprilis anno a nativitate domini Millesimo CCCLXV – In manso Mascaró scripto in parrochia Beate Mariae de Bitulona: Sit omnibus notum quod nos Bernardus de Guimerano vervessor vicarius Barchinone, Aqualate et vallensis, Modigliani et Modiglianense confitemur et recognoscimus vobis honorabilis Francisco Columbi, canonico et Archidiacono Vallensis in ecclesie Barchinone, quod pro modum infrascriptum... etc.» Notari Pere Pasqual (191/39). AHPB.

Bibliografia

ALBARDANER I LLORENS, Francesc. «L'entreviatges revelador del 1493». Dins *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, núm. 12-13 i núm. 17-19.

AYMAR I RAGOLTA, Jaume. «Colom a Sant Jeroni de la Murtra». Dins *Colom i el Món Català*, Barcelona: Rafael Dalmau Editor, p. 213.

AYMAR I RAGOLTA, Jaume. «Cristòfor Colom a Sant Jeroni de la Murtra». Dins *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, núm. 5-6 (segon trimestre 1992).

AYMAR I RAGOLTA, Joan. «Cristòfor Colom i Sant Jeroni de la Murtra». Dins *Carrer dels Arbres. Revista anuari del Museu de Badalona*, desembre de 1994.

AYMAR I RAGOLTA, Jaume. *El monestir de Sant Jeroni de la Murtra* Badalona: Diputació de Barcelona i Ajuntament de Badalona, 1993.

CARRERAS VALLS, Ricard. «Reseña traducida al castellano de la conferencia dada por el historiador D. Ricardo Carreras Valls el 26 de Enero de 1932 sobre el tema La Importancia del Archivo Notarial de Barcelona – Interesantes Descubrimientos sobre la familia Colom». *La Notaría* (Año LXXIV), Barcelona, 30 enero 1932. Sección Doctrinal, p. 47-70.

CARRERAS VALLS, Ricard. «Dictament sobre un autògraf de Johan Colon o Colom descobert a l'arxiu de protocols del col·legi notarial de Barcelona». *La Notaría* (Año LXXIV), Barcelona, 15 de desembre 1932, p. 257-266

CATALÀ ROCA, Pere. «Quatre Germans Colom, el 1462» Barcelona: Rafael Dalmau Editor. Episodis de la història 228, p. 27

CUYÀS I TOLOSA, Josep Maria. «La estancia de Cristóbal Colón en Badalona». Dins *Revista de Badalona*, 17 d'abril 1943, p. 1 i 8.

CUYÀS I TOLOSA, Josep Maria. «La estancia de Cristóbal Colón en Badalona». *Badalona, Boletín de Información Municipal*. Año XVII, Primer Trimestre de 1971, núm. 49, p. 6 i 7.

CUYÀS I TOLOSA, Josep Maria. «Resumen Histórico del Monasterio de San Jerónimo de la Murtra». Badalona, noviembre de 1943.

CUYÀS I TOLOSA, Josep Maria. *Història de Badalona*, vol. IV, Badalona: Arts Gràfiques Duran, p. 152.

GRIMAL I BONANY, Joan. *Base de Dades del Centre d'Estudis Colombins – Òmnium Cultural. Transcripcions i registos de documents de diversos arxius barcelonins*. Centre d'Estudis Colombins (1992-1994).

SOLER, Gaietà: *Badalona, monografia historich-arqueològica*. Barcelona: Impremta de Fidel Giró, 1890.

VALLÈS I FORMOSA, Alba. «El primer llibre escrit a les Índies». Dins *Terra Rubra*, núm. 32, 1995, p. 5-9.

[VILANOVA TANÉ, Santiago]. «Colón, catalán». Dins *La Voz de Badalona*, Badalona, 10 de febrer de 1973.